

Ritmeester Pahud en zijn zorg voor militaire oorlogsslachtoffers

Door oud res maj E.J. Vinkhuizen

In 1938 werd Ritmeester Pahud de Mortanges (1896-1971), onze meest gekwalificeerde ruiter benoemd tot Commandant van de School voor Reserve Officieren te Amersfoort. Tijdens de jaarlijkse veldoefening, de Tiendaagse Veldtocht genaamd zou onder meer de reactiesnelheid van de leerlingen getest worden door het houden van een alarmoefening. In het holst van de nacht zouden daartoe losse flodders worden afgeschoten om vervolgens te kijken hoe snel de res. wachtmeesters “paraat” en uitgerukt waren.

Ritmeester Pahud, paardenman als hij was ging vlak voor de alarmering naar de stal om schrikachtige paarden zo nodig tot rust te brengen. In de stal gekomen zocht hij in het pikdonker naar de lichtknop en verwond zich daarbij aan een roestige, vlijmscherpe zeis. Op het geroep van Pahud kwam Luitenant G.A. van Borssum Buisman RMWO 4 te hulp; de hevig bloedende slagader werd afgebonden. In het ziekenhuis van Den Bosch vond operatie plaats; de nabehandeling met massage en heetwaterbaden in het Militair Hospitaal te Utrecht. Veel hielp dit alles niet; van dienst doen, laat staan van paardrijden was geen sprake meer.

Een aantal weken na het ongeluk ontmoette Pahud Prins Bernhard. Ritmeester Pahud kende de Prins van de Rijsschool waar deze gedetacheerd was geweest. De Prins onderkende de ernst van de verwonding en wees op het belang van een zorgvuldige en deskundige behandeling. De Prins zei een uitstekend oord in Duitsland te kennen waar ze bijzonder veel ervaring met de behandeling van dit soort gevallen hadden. Ritmeester Pahud kon de volgende week, als hij dat wilde met de Prins meerijsen tot Berlijn. Fysiotherapie stond nog in de kinderschoenen en was een nog vrijwel onbekend begrip in Nederland. Tot zijn geluk kwam Ritmeester Pahud door toedoen van de Prins terecht in “Hohenliche”, even boven Berlijn. Een Duitse chirurg, gespecialiseerd in revalidatie heeft kans gezien de verkromming van de hand te verminderen en ook de pijn nam af.

Na ontvangst van een gecodeerd telegram inhoudende dat oorlog tussen Engeland, Frankrijk en Duitsland onvermijdelijk was keerde Pahud terug naar het Vaderland. Daar was de mobilisatie in volle gang. Ritmeester Pahud kreeg opdracht zich met de SROC naar de Vesting Holland achter de Nieuwe Hollandse Waterlinie te begeven. De School vond een onderkomen op het Landgoed Elswout in Overveen.

Ook Nederland werd betrokken bij de oorlog. Die oorlog duurde niet lang. Na de capitulatie zocht Ritmeester Pahud mogelijkheden Nederlandse militairen die gewond of verminkt uit de strijd waren gekomen te helpen. Hem stond een soort sportinstituut voor ogen waar hij met zijn in “Hohenliche” opgedane ervaring en kennis iets voor deze patiënten kon doen. In Aerdenhout was een noodhospitaal ingericht in een buitenplaats genaamd “Kareol”. Alles was aanwezig, artsen, verpleegsters, medicijnen, instrumenten, maar er waren geen patiënten. Er was in de buurt namelijk vrijwel geen strijd geleverd.

Samen met de Geneesheer-directeur Dr. C. Kroon werd een plan opgesteld voor het opzetten van een revalidatie-inrichting. Het Nederlandsche Roode Kruis was bereid tot financiering op voorwaarde dat Pahud de organisatie op zich zou nemen. Zo opende “Kareol” in juni 1940 zijn poorten voor in eerste instantie militaire oorlogsslachtoffers.

“Kareol” werd geen rusthuis, maar een plaats waar door beweging, door bezig zijn genezing werd gezocht. Oefening hadden de patiënten nodig om de verstijfde gewrichten en spieren weer hun normale functies terug te geven. Dagelijks een druk programma, zodat er weinig tijd overbleef om over kwalen of het doorleefde te tobben. Massage vormde een belangrijk onderdeel van de behandeling. De gevolgen van longschoten werden behandeld met ademhalingsgymnastiek. Geëxperimenteerd werd met elektrische therapie zoals hoogteton, galvanisatie, faradisatie, ionthophorese, ultra korte golf enz. enz. en, ... er werd veel gesport. Dankzij de vrijgevigheid van Stoop's Bad en het Sportfondsenbad kon er ook worden gezwommen.

“Kareol” was een huis met een bijzondere bevolking en een bijzondere sfeer waar menigeen die in de put zat daar weer uitgetrokken werd, broomdranken en slaapmiddelen waren daardoor allengs minder van node. Op 1 januari 1943 moest “Kareol” zijn poorten voor oud-militairen sluiten.

Het legendarische paard Marcroix (3 x Olympisch goud en 1 x zilver), op miraculeuze wijze aan vordering ontkomen, bezig met de bevoorrading van “Kareol”. Op de bok Ritmeester Pahud de Mortanges en zijn oppasser, Korporaal Van der Voort.

Zowel Dr Kroon (Geneesheer-Directeur) als Ritmeester Pahud (Commandant) zijn door het Rode Kruis gedecoreerd voor “het mooie werk aan de Nederlandsche oorlogsgewonden bewezen”. Het was in “Kareol” dat de eerste vage gedachte rees aan een organisatie die op zou komen voor de rechten van hen, die in de oorlog een groot of een kleiner deel van hun geschiktheid om in de normale maatschappij hun brood te verdienen, hadden verloren. Coen Emmen legde aan de Commandant van “Kareol” het plan voor van een comité voor de behartiging van de belangen van militaire oorlogsslachtoffers. Ritmeester Pahud voelde daar niets voor. “Géén organisatie van Nederlandse oud-militairen onder het gezag van de bezetter tegen wie wij zo bloedig gevochten hebben en ook beslist geen organisatie die op den duur nog als een para-militaire organisatie kan worden aangemerkt ook!” zo lichtte de Ritmeester zijn standpunt toe. “Maar bewaar de reeds in concept gemaakte statuten wel”.

Na de bevrijding is in een op 25 en 26 augustus 1945 in de Dierentuin te 's Gravenhage gehouden bijeenkomst de Bond van Nederlandse Militaire Oorlogsslachtoffers (BNMO) opgericht.

Ook was het in “Kareol” dat men kwam tot het uitgeven van een eigen blad. Dit plan werd door Ritmeester Pahud wel toegejuicht en hij verleende er volgaarne zijn goedkeuring aan. Het eerste nummer verscheen op 15 oktober 1940. De eerste medewerkers waren Dr Kroon, Ritmeester Pahud, Wachtmeester De Buissonjé en de Heren Sliep en Wigcherink. De redactie werd gevoerd door de Heren Sliep en Bierens. Het blad bestaat nog steeds en is thans het officiële maandblad van de BNMO!

Het werk van “Kareol” is na de oorlog overgenomen door het Ministerie van Defensie: het Militair Herstellingsoord op het landgoed Aardenburg te Doorn; nu het Militair Revalidatiecentrum Aardenburg.

Levensloop Charles Ferdinand Pahud de Mortanges(13 mei 1896 - 7 april 1971)

Charles Pahud de Mortanges volgde de HBS in zijn geboorteplaats Den Haag. In augustus 1914 ging hij als vrijwilliger in dienst bij het 3^e Regiment Huzaren in Den Haag, maar zijn moeder zorgde er snel voor dat hij de dienst weer verliet om zijn HBS af te maken. Na zijn eindexamen ging hij op 1 oktober 1915 naar

de Koninklijke Militaire Academie (KMA). Na te zijn beëdigd werd hij in oktober 1918 (weer) ingedeeld bij het 3^e Regiment Huzaren. Als adjudant van de regimentscommandant kreeg hij daarop volop de gelegenheid om paard te rijden. Sinds zijn kinderjaren was hij al dol op paarden. Hij werd zelfs aangesteld als rijinstructeur voor leerlingen van de Hogere Krijgsschool. Na zijn overplaatsing naar het 2^e regiment Huzaren in Tilburg in 1920 ging hij steeds meer deelnemen aan ruitervedstrijden.

Zijn vrouw was daarbij zijn grote steun. Hij nam vier keer aan de Olympische Spelen deel. Hij behoorde tot de Nederlandse equipe die in 1924 in Parijs de gouden medaille won. Daarna nam hij nog drie keer aan de Olympische Spelen mee, meestal met het legendarische paard Marcroix. Hij won drie gouden medailles en een zilveren. In 1936 werd hij bevorderd tot Ritmeester en aangesteld als commandant van de School Reserve Officieren Cavalerie (SROC) in Amersfoort. In 1938 trof hem een ernstig ongeluk toen zijn pols bijna door een zeis werd doorgesneden. Zijn hand bleef gespaard, maar zijn arm bleef stijf en pijnlijk. Prins Bernhard zorgde ervoor dat hij in een Duits revalidatieoord werd opgenomen om verder te herstellen.

Na zijn terugkeer bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog nam hij het commando van de SROC weer op zich. Hij bracht de school onder in Overveen, binnen de Hollandse Waterlinie. Daar werd in de meidagen van 1940 niet gevochten. Na zijn demobilisatie wijdde Pahud zich aan het herstel en de revalidatie van in de oorlogsdagen gewonde en verminkte Nederlandse militairen. Hij richtte in de villa Kareol in Aerdenhout een herstellingsoord op. Hij leidde deze instelling twee jaar. In 1942 werd zijn enige zoon die geprobeerd had de Frans-Zwitserse grens over te komen door de Duitsers gefusilleerd. In mei van dat jaar werd Pahud met de andere Nederlandse beroepsofficieren in krijgsgesvangenschap afgevoerd naar Stanislaw (toen door Duitsland bezet Polen, nu Oekraïne).

Omdat hij weer problemen kreeg met zijn hand mocht hij terugkeren naar Nederland. Nadat zijn hand genezen was moest hij in juni 1943 weer in krijgsgesvangenschap terugkeren. Op weg naar Duitsland sprong hij echter in Twente uit een rijdende trein. Hij dook daarna onder in Oldenzaal. Hij kwam in contact met Gerard van Borssum Buisman die aan Londen vroeg of Pahud naar Engeland kon komen. Toen Londen dat bevestigde, vertrok Pahud in augustus 1943 samen met Henk de Jonge via Eindhoven en Brussel naar Frankrijk. In Parijs kregen zij nieuwe persoonsbewijzen. Door met een groep arbeiders mee te lopen passeerden zij zonder problemen de demarcatielijn tussen bezet en onbezet Frankrijk.

Met hulp van de Dutch-Paris ontsnappingslijn reisden zij naar Toulouse. Na enkele mislukte pogingen om over de Pyreneeën te komen hielp de Franse ondergrondse Pahud om met een verzegelde trein verstopt onder een lading aardappels Spanje te bereiken. Van Barcelona reisde hij via Madrid naar Gibraltar en vandaar vloog hij in februari 1944 naar Engeland. Hij koos daar voor de Prinses Irene Brigade. In de rang van Majoor werd hij aangesteld als plaatsvervangende commandant. Hij maakte de opmars van deze brigade door Noord Frankrijk, België en Zuid Nederland mee en nam onder andere deel aan de bevrijding van Walcheren en Tilburg. Na de ontbinding van de Prinses Irene Brigade werd Pahud benoemd tot Chef van de Staf van de Inspecteur-Generaal der Strijdkrachten, Prins Bernhard, en later tot Inspecteur der Cavalerie.

Van 1946 tot 1951 en van 1958 tot 1961 was hij Voorzitter van het Nederlands Olympisch Comité en van 1946 tot 1964 was hij lid van het Internationaal Olympisch Comité. In 1953 trad hij, inmiddels Generaal-Majoor, in dienst van het Koninklijk Huis en vervulde daar de functies van Adjudant-Generaal van de Koningin, Chef van het Militaire Huis en Opperceremoniemeester. In 1957 werd hij bevorderd tot Luitenant-Generaal. Hij werd gepensioneerd in 1962. Na een langdurige ziekte overleed hij op 8 april 1971.

Bronnen:

- Chr.W.L. de Bouter, Oud Res. Eerste Luitenant der Huzaren.
- VOC (Vereniging Officieren Cavalerie) 2002/1 E.J. Vinkhuizen: Ritmeester Pahud en zijn zorg voor militaire oorlogsslachtoffers en Mededelingen 69ste jaargang, nummer 1, 2008
- J.P.A. van Ballegoijen de Jong: Man en Paard. Het ruitertijde leven van Charles Pahud de Mortanges 1896-1971 (Boom en Taconis, 1983)
- Pierre Huyskens en Theo de Mooij: De Gehavenden (BNMO 1970)
- Theo de Mooij: Wilskracht na de pijn (BNMO 1990)
- Tien jaren BNMO onder redactie van Majoor J. Linzel (1955)

- Jhr J.J.G. Beelaerts van Blokland: Oorlogsdagen met de S.R.O.C. in “ Mededelingen” Vereniging Officieren Cavalerie 1958
- De Kareoler, jaargang 1, 1940 Kareol. Herstellingsoord van het Nederlandsche Roode Kruis te Aerdenhout. Wat het was, wat het werd.
- Rens: De School Reserve Officieren Cavalerie 1918-1995
- Jhr G.M. Verspeyck: Het Nederlandsche Roode Kruis 1867-1967 (Callenbach 1967)
- C. Kroon, arts: Het werk op het Kareol, Het Nederlandse Rode Kruis, jaargang 1, nr 11, (1941)
- Megan Koreman Gewone Helden, De Dutch-Paris ontsnapingslijn 1942-1945 Boom, 2016